

Opleiding Master SEN

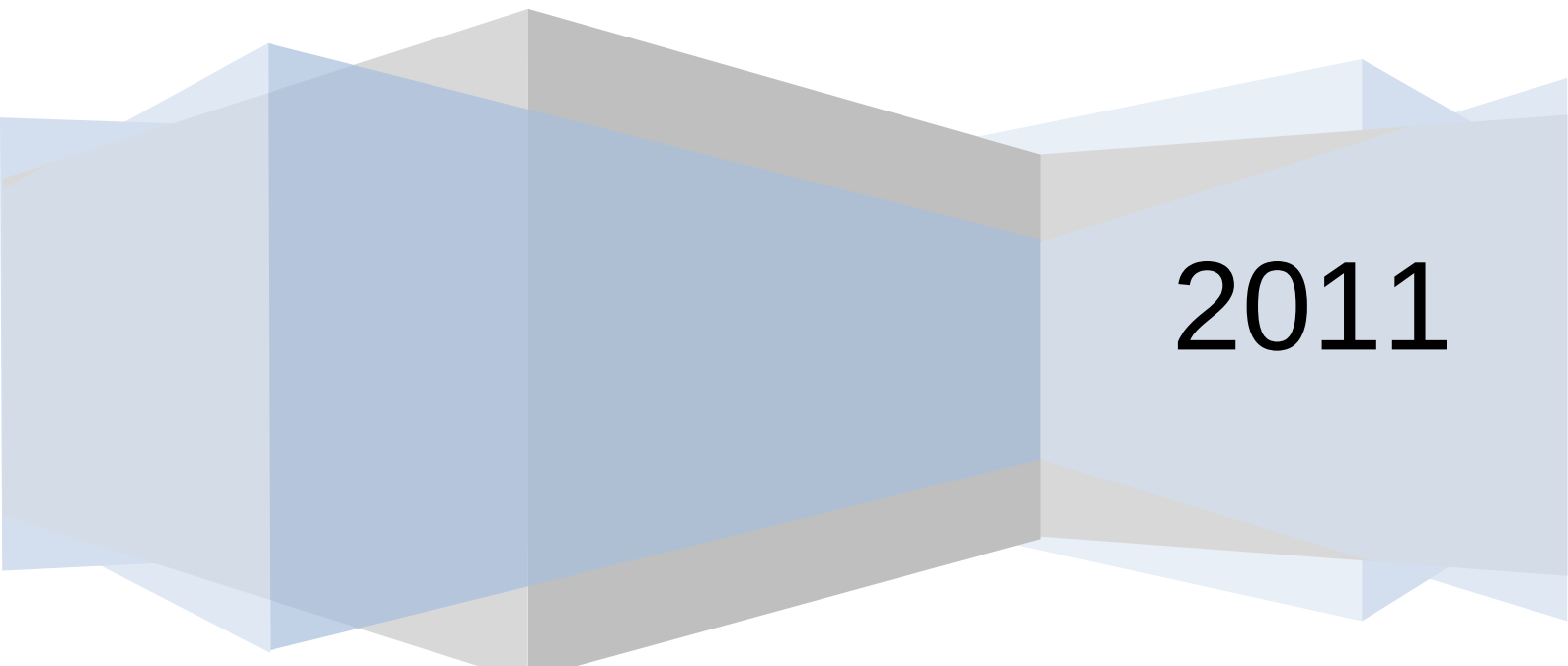
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Begeleider Ans Boosten

Protocol dyslexie

In hoeverre is er draagvlak voor de invoering van het 'Protocol Dyslexie en Leesproblemen groep 5-8' bij leerkrachten en remedial teachers in de midden- en bovenbouw van de school waar ik werk?

Marian Gradussen – de Ruiter 2167638

2011

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Hoofdstuk 1 Inleiding	5
Hoofdstuk 2 Literatuuronderzoek.....	8
2.1 Inleiding	8
2.2 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' Wentink en Verhoeven (2005)	9
2.2.1 Toetsprocedure in het protocol	10
2.2.2 Kritiek op het protocol	11
2.3 Leesproblemen	11
2.3.1 Leesinterventies	12
2.4 Dyslexie.....	13
2.4.1 Dyslexie en daarmee in verbandstaande problematiek.....	15
2.4.2 Het Masterplan Dyslexie	16
Hoofdstuk 3 Methode van onderzoek	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Respondenten	17
3.3 Onderzoeksperiode.....	17
3.4 Onderzoeksmethode.....	19
3.5 Onderzoeksinstrumenten	20
3.6 Betrouwbaarheid.....	21
3.7 Validiteit en triangulatie	21
3.8 Ethiek.....	22
3.9 Samenvatting	22
4.1. Wat wordt ingezet op het gebied van technisch leesmethodes, signalering	23
en interventie bij leesproblemen op de onderzoeksplek?	23
4.2 Weten leerkrachten en RTers wat het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie	24
voor groep 5-8' inhoudt?	24
4.3 Hebben leerkrachten en RTers behoeften in zake het 'Protocol	28
Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' ?	28

4.4 Samenvatting	30
Hoofdstuk 5 Data-analyse en antwoorden op de deelvragen.....	31
5.1 Inleiding	31
5.2 Data-analyse aan de hand van de deelvragen	31
5.2.1 Deelvraag 1	32
5.2.2 Deelvraag 2	33
5.2.3 Deelvraag 3	34
5.3 Samenvatting	34
Hoofdstuk 6 Conclusies, aanbevelingen en evaluatie	35
6.1 Inleiding	35
6.2 Conclusies	35
6.3 Evaluatie	38
6.4 Samenvatting	38
Nawoord.....	39
Literatuurlijst.....	40
Bijlagen	42
Bijlage 1.....	42
Bijlage 2.....	43
Bijlage 3.....	44
Bijlage 4.....	45
Bijlage 5.....	47
Bijlage 6.....	48

Samenvatting

Dit is het verslag van het praktijkonderzoek dat ik heb uitgevoerd in het kader van de opleiding Master Special Educational Need (SEN) aan de 'Fontys Hogeschool Nijmegen'. Het betreft hier een onderzoek naar het draagvlak van de invoering voor het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' (Wentink & Verhoeven, 2005) op de school waar ik werk. Tijdens mijn werk als leerkracht in groep 5 loop ik tegen het feit aan dat er in de midden- en bovenbouw van onze school onduidelijkheid is over het werken met het protocol. Als lid van de vakgroep 'dyslexie' en als leerkracht, wil ik zo optimaal mogelijk dyslectische kinderen begeleiden. Het protocol geeft hier handvatten voor om stapsgewijs kinderen te kunnen helpen, door middel van periodieke toetsen en interventies. Om echter het protocol in te kunnen voeren, is het belangrijk om te weten te komen in hoeverre er draagvlak is bij de leerkrachten en remedial teachers, (laatst vernoemden geef ik in het onderzoek aan als RTers) voor de invoering ervan. De mening van de teamleden hierover is belangrijk. Er is een *top down* impuls vanuit de vakgroep dyslexie. Zij vinden het belangrijk dat het protocol geïmplementeerd wordt. Kritische opwaartse communicatie, *bottom up* is echter het uitgangspunt geworden van het onderzoek. Dit heeft geleid tot mijn onderzoeksvraag:

In hoeverre is er draagvlak voor de invoering van het 'Protocol Dyslexie en Leesproblemen groep 5-8' bij leerkrachten en remedial teachers in de midden- en bovenbouw van de school waar ik werk?

Door middel van literatuur onderzoek is beschreven wat het protocol inhoudt en wordt de kritiek op het protocol belicht. Termen die verband houden met dyslexie en leesproblemen worden verduidelijkt. De uitgangssituatie, met betrekking tot de leesmethodes, interventies en interventie methodes die gebruikt werden bij de start van het onderzoek op de onderzoeksschool, is beschreven.

Met behulp van vragenlijsten en interviews, heb ik antwoord gekregen op mijn onderzoeksvraag en deelvragen. De respondenten waren leerkrachten en RTers uit mijn team. De conclusies uit de data zijn tevens de antwoorden op de deelvragen.

Het antwoord op de onderzoeksvraag is, dat *er draagvlak is voor de invoering van het protocol bij RTers. Leerkrachten willen informatie over het protocol alvorens zij over willen gaan tot invoering ervan.* Aan het einde van het onderzoek zijn, naar aanleiding van de conclusies, aanbevelingen gedaan.

Hoofdstuk 1 Inleiding

Dit onderzoek is uitgevoerd op een cluster 4 school in Gelderland, met drie locaties, op de afdeling midden- en bovenbouw. Er zitten leerlingen in de leeftijd van 4 tot 13 jaar. Mijn functie is leerkracht op deze school. Naast de onderwijsbevoegdheid heb ik de opleiding 'Remedial Teaching' afgerond. Op de locatie waar ik werk zijn 8 midden- en bovenbouw groepen gevestigd. De kinderen komen van een andere locatie waar de kleutergroepen en groepen 3 en 4 gevestigd zijn, de school binnen. Ook kinderen vanuit het 'Reguliere Basisonderwijs' komen naar de locatie, die start bij groep 5. Vaak zijn er bijkomende problemen geconstateerd en is het zicht op hun onderwijs geschiedenis diffuus. De populatie bestaat uit kinderen met PDD-NOS, kinderen met een stoornis in het autistische spectrum en ADHD.

Binnen de school komen we met grote regelmaat kinderen tegen waarbij de technische lees- en spellingsontwikkeling ernstig stagneert. Meestal zijn er ook andere oorzaken aan te wijzen die mede verantwoordelijk zijn voor deze achterstand zoals comorbiditeit met psychiatrische stoornissen. De versturende factoren kunnen o.a. aandachtstekort, zwakke taakwerkhouding, motivatieproblemen en gedragsproblemen, problemen met informatieverwerking, problemen met korte termijn geheugen en automatiseringsproblemen zijn. In de meerjarenplanning van de school staat opgenomen dat in het schooljaar 2011/2012 gestreefd wordt naar de implementatie van het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie' (Wentink en Verhoeven, 2005). Naar aanleiding daarvan bleek dat er onduidelijkheid was over de invoering en het gebruik van het protocol.

Aan het begin van dit schooljaar heb ik me aangesloten bij de vakgroep 'dyslexie' omdat ik het belangrijk vind kinderen te kunnen helpen met leesproblemen en dyslexie.

Aanleiding voor het onderzoek is het gegeven dat ik de opdracht kreeg om het protocol in 2010 te implementeren. Ik vind de invoering ervan erg belangrijk, maar wil middels dit onderzoek allereerst erachter komen in hoeverre er draagvlak is voor de invoering van het protocol bij collega leerkrachten en RTers (de respondenten). Met dit onderzoek wil ik een antwoord vinden op de onderzoeksvraag:

In hoeverre is er draagvlak voor de invoering van het 'Protocol Dyslexie en Leesproblemen' in de midden- en bovenbouw, bij leerkrachten en RTers op de school waar ik werk?

Het antwoord op die vraag geeft uitkomst om verdere stappen te kunnen zetten in de meerjarenplanning, betreffende het onderwerp 'dyslexie'.

Gedurende het schooljaar 2010/2011 beperkte de stap tot implementatie zich tot het antwoord op mijn onderzoeksvraag.

Om deze onderzoeksvraag te verhelderen stelde ik de volgende deelvragen:

- Wat wordt ingezet bij de start van het onderzoek, op het gebied van leesmethodes, signalering en interventie bij leesproblemen op onderzoeksplek.
- Weten leerkrachten en RTers wat het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' inhoudt?
- Welke behoeften op het gebied van behandeling van leerlingen met dyslexie hebben respondenten?

Het doel **van** het onderzoek is; in hoeverre is er draagvlak voor de invoering van het protocol dyslexie, in de midden- en bovenbouw van de school (cluster 4) bij leerkrachten en RTers?

Het doel **in** het onderzoek is een antwoord krijgen op de vraag op welke manier signaleren en interveniëren plaatsvinden op de onderzoeksplek.

'Stichting Dyslexie Nederland' (2004) omschrijft dyslexie als volgt:

'dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau'.

Volgens 'Het Masterplan Dyslexie' gaat het er om, dat leerlingen snel en adequaat begeleid worden. Het masterplan stelt dat het niet snel en technisch kunnen lezen en spellen ernstige gevolgen heeft in deze 'talige' maatschappij, waarin veel gelezen en geschreven moet worden. Ik ben het hiermee volledig eens.

De belangrijkste gevolgen van dyslexie voor een kind zijn; belemmeringen in het onderwijs en sociaal-emotionele problemen (<http://www.steunpuntdyslexie.nl/gevolgen>, 2010).

Het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie' geeft richtlijnen in het nemen van stappen in het behandelen en voorkomen van problemen op het gebied van lezen en spelling. Het is een hulpmiddel om kinderen verder te helpen in het leesproces.

Het aantal uren dat besteed wordt aan het technisch leesonderwijs in de klas, de kwaliteit van de instructie en het gebruik van effectieve methodes, zijn indicatoren voor het presteren van kinderen op het gebied van technisch lezen (Vernooy, 2005).

In het licht van het onderzoek hoop ik antwoord te krijgen op de vraag in hoeverre er draagkracht is voor de invoering van het protocol bij leerkrachten en RTers. Het protocol placht namelijk te pretenderen kinderen met leesproblemen te kunnen helpen door middel van het volgen van de stappen, die daarin aangegeven worden.

De drijfveer voor het doen van dit onderzoek formuleer ik in onderstaande alinea en vormt een leidraad in mijn denken en handelen.

Goed kunnen lezen is de basis voor al het leren en vormt tevens het fundament voor onze economie. Wij leven in een geletterde maatschappij, waarbij kunnen lezen een basisrecht hoort te zijn. Alle leerlingen hebben recht op goed onderwijs, waardoor ze de mogelijkheid krijgen om het lezen machtig te worden en daarmee toegang te krijgen tot informatie die nodig is om maatschappelijk te kunnen functioneren. Oók leeszwakke leerlingen en leerlingen met dyslexie. Goed onderwijs op leesgebied houdt voor mij in dat teamleden werken met het protocol. Daarvoor moet er echter eerst draagvlak zijn.

Hoofdstuk 2 Literatuuronderzoek

2.1 Inleiding

Wanneer er leeszwakte of dyslexie geconstateerd is bij kinderen, vind ik het van belang dat ze geholpen kunnen worden op dit gebied.

Voor het begeleiden van leeszwakke kinderen is er een handreiking voor leerkrachten en RTers binnen onze organisatie in de vorm van het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie' (Wouters & Verhoeven, 2005).

Alvorens met het protocol te werken, is het noodzakelijk dat er draagvlak is voor de invoering ervan, door degenen die ermee gaan werken. In dit licht heb ik mijn onderzoeksvraag geformuleerd.

Volgens Struiksmā (2007) moet optimale zorg gebaseerd zijn op behandeling uit recente, wetenschappelijk getoetste kennis en heeft als doel het bereiken van een voldoende niveau van technisch lezen en spellen om zich te kunnen redden in onze geletterde maatschappij. Veel leerlingen op de school van mijn onderzoek (cluster 4) hebben extra hulp nodig op het gebied van lezen, spellen en schrijven. Volgens Struiksmā (2007) zijn het aantal uren dat besteed wordt aan het technisch leesonderwijs in de klas, de kwaliteit van de instructie en het gebruik van effectieve methodes, indicatoren voor het presteren van kinderen op het gebied van technisch lezen.

Voor onze leerlingen is het belangrijk dat ze een niveau halen waarin ze zich kunnen redden in de maatschappij. Vanaf de kleuter periode moet aandacht besteed worden aan de ontwikkeling van de beginnende geletterdheid (Vernooy, 2005).

Volgens Wouters en Wentink (2005) moeten tijdens het verdere leesproces, lees- en spellingproblemen vroegtijdig gesignaleerd en doelgericht aangepakt worden. Ook in de hogere groepen. Functionele geletterdheid is het uiteindelijke doel van ons lees- en spellingonderwijs. Wouters en Wentink (2005) beschrijven dit zo; een leerling is functioneel geletterd wanneer hij op AVI 9 niveau instructie heeft. In het protocol benoemen Wouters en Wentink belangrijke elementen in de aanpak van leesproblemen.

De website 'Nederlandse Taal in het Basisonderwijs' (2010) stelt dat een kind functioneel geletterd is, als het aan het eind van de basisschool in staat is om geschreven taal toe te passen in veel voorkomende maatschappelijke situaties, zoals een verkeersbord juist interpreteren, een spoorboekje gebruiken en een handleiding kunnen lezen. Met deze bagage zou een kind voldoende handvatten hebben om zich te kunnen redden in onze geletterde maatschappij.

Ik vind het belangrijk om kinderen die handvatten aan te reiken. Eén van die handvatten is het volgen door leerkrachten en RTers van bovengenoemd protocol, zodat dyslectische en leeszwakke kinderen geholpen worden op het gebied van leesproblemen. Daarvoor is het antwoord op mijn onderzoeksvraag belangrijk.

2.2 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' Wentink en Verhoeven (2005)

Betreffende mijn onderzoeksvraag vind ik het relevant om kort samen te vatten wat het protocol inhoudt. Wentink en Verhoeven zijn namelijk van mening dat het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie' belangrijk is om kinderen met leesproblemen te ondersteunen. Eén op de tien kinderen in het basisonderwijs heeft moeite met leren lezen (Masterplan Dyslexie www.masterplandyslexie.nl, 2011).

Gedeeltelijk kan op jonge leeftijd een leesprobleem voorkomen, dan wel verholpen worden met gerichte en intensieve begeleiding (Blomert, 2006). Echter, bij leerlingen met ernstige leesproblemen of dyslexie is het nodig om de begeleiding voort te zetten in de hogere groepen. Het protocol is een handreiking voor leerkrachten en leesspecialisten bij het onderkennen en aanpakken van lees- en spellingproblemen in de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs. Dit protocol sluit aan op het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie' voor groep 1-4 (Wentink & Verhoeven, 2005).

Het geeft aanwijzingen voor observatie, toetsing van lees- en spellingvaardigheden en uitgebreide suggesties voor de invulling van de interventies.

Het doel van het protocol wordt als volgt omschreven: 'het doel van een behandeling is een voldoende niveau van technisch lezen en spellen te bereiken, uitgedrukt in gangbare eisen en criteria, passend bij de leeftijd, het schoolniveau en/of beroepsperspectief van cliënt, en een voor cliënt acceptabel niveau en zelfredzaamheid'.

Dit betekent dat de behandeling er in ieder geval op is gericht, het niveau van het technisch lezen het kind zover te brengen, dat het de ontwikkeling van een kind niet (meer) ernstig belemmert. Dit wordt ook wel functionele geletterdheid genoemd.

De aard van het probleem dyslexie is, dat het een probleem is met het technisch leren lezen en spellen van woorden. In de meeste gevallen heeft het te maken met de verwerking van (spraak)klanken en de koppeling van klanken aan letters.

In het protocol wordt de behandeling als volgt als *best practice* omschreven:

- de behandeling richt zich op de gekoppelde verwerking van spraak/klanken en letters/woorden
- bestaat uit inhoudelijke modules die planmatig en systematisch zijn opgebouwd
- is in principe hetzelfde voor iedereen met aandacht voor individuele kenmerken

-is geïmplementeerd in een programma dat vrijwel altijd computer ondersteund zal worden aangeboden.

Best practice betekent dat de aanpak voor een groot aantal personen effectief bevonden is in betrouwbaar onderzoek.

De effectiviteit hangt onder andere af van de ernst van de dyslexie. Behandelingen die aan hiervoor genoemde kenmerken voldoen, zijn gemiddeld effectief bevonden. Dit betekent helaas niet dat elke individuele persoon die zo wordt behandeld, altijd vooruit gaat (Struiksma, 2007). De interventies in groep 5-8 zijn gericht op het vergroten van de lees- en spellingvaardigheden en op het maximaliseren van het niveau van functionele geletterdheid, met gebruikmaking van compenserende en dispenserende maatregelen.

2.2.1 Toetsprocedure in het protocol

In januari 2009 is de toetsprocedure binnen het Centraal Instituut voor Toets Ontwikkeling (CITO) leerling- en onderwijs volgsysteem gewijzigd. Dat had ook consequenties voor de invulling van de signaleringsmomenten in de 'Protocollen Leesproblemen en Dyslexie'.

De wijzigingen waren de volgende:

1. de toetsen 'Leestechiek' nemen een meer prominente plaats in
2. de 'Drie-Minuten- Toets' (DMT) heeft een andere positie in de toetsprocedure
3. 'Analyse van Individualiseringsvormen' (AVI) is geïntegreerd in het Cito leerling- en onderwijs volgsysteem en heeft een andere positie binnen de toetsprocedure dan voorheen.

Het DMT en AVI toetspakket is vernieuwd en de DMT is opnieuw genormeerd. Dit betekent dat de niveau-indeling representatiever is voor de huidige basisschoolleerling. AVI is geheel vernieuwd en bestaat uit toetskaarten behorende bij de nieuwe 12 AVI-niveaus (<http://avi.cito.nl>, 2011). Het onderscheid tussen beheersingsniveau en instructieniveau is bij de vernieuwde toets geïntegreerd.

Toetskalender:

<i>Meetmoment</i>	<i>januari</i>		<i>juni</i>	
	<u><i>Alle leerlingen</i></u>	<u><i>Zwakke lezers</i></u>	<u><i>Alle leerlingen</i></u>	<u><i>Zwakke lezers</i></u>
Groep 4 t/m/ 8	Leestempo	AVI	Leestempo	AVI
	(DMT)	DMT	(DMT)	DMT

In het protocol, gaat men ervan uit, dat een leerling dyslectisch is, wanneer hij op tenminste vier opeenvolgende meetmomenten een E-score haalt op de DMT en/of een E-score op de

‘Schaal Vorderingen Spellingvaardigheid’ (of een vergelijkbare toets), ondanks hulp in de vorm van een interventie methode, extra begeleiding door de leerkracht of leesspecialist op school.

Het protocol gaat uit van 9 stappen waarvan stap 1 de beginsituatie vaststelt op basis van dossieranalyse. De volgende stappen zijn een interventieperiode, met daarop volgend een meetmoment. De 9 stappen vinden plaats opvolgend van september tot juni. Er is 4 keer een interventieperiode en vier keer een toetsmoment waarin tussendoelen getoetst worden.

Voor de intensiteit van begeleiding wordt de richtlijn aangehouden uit het rapport van de ‘Gezondheidsraad’: tenminste drie keer 20 minuten per week gerichte instructie en oefening met de leerkracht of leesspecialist. In mijn onderzoek wil ik te weten komen, in hoeverre er draagvlak is om bovenstaand protocol met bijbehorende toetsprocedures, uit te voeren.

2.2.2 Kritiek op het protocol

Bij het zoeken naar kritiek op het protocol ben ik tot de conclusie gekomen dat er weinig weerstand tegen is. De overgrote meerderheid van de schrijvers ondersteunt het protocol. In de Nederlandstalige literatuur vind je enkel auteurs die het er mee eens zijn.

Alleen Luc Stevens (Paternotte, 2003) vreest dat, als het kind eenmaal als zijnde ‘dyslectisch’ gelabeld is, het daar nooit meer vanaf komt. Of sterker nog, dat het door dit label meer problemen krijgt.

Stevens is van mening dat het zogenaamde labellen overbodig en stigmatiserend werkt. Hij is van mening dat diagnosticeren niet altijd nodig is en dat er uitgegaan moet worden van de behoeftes van een leerling. Deze mening deel ik niet omdat ik het belangrijk vind om bij onze populatie de juiste hulp bij de juiste problematiek te kunnen bieden, waar ook dyslexie onder valt.

2.3 Leesproblemen

Leesproblemen dienen zich vaak al vroeg in de ontwikkeling van geletterdheid aan. In de meeste gevallen openbaren lees- en spelling problemen zich in de periode van het aanvankelijk lezen, in groep 3. Bij sommige kinderen zie je al een stagnatie in de ontwikkeling van de geletterdheid in de kleuterperiode (Vernooy, 2005).

Deskundigen op de gebieden psychologie, neurologie, orthodidactiek en erfelijkheidsleer hebben zich met het ontstaan van leeszwakke en dyslexie bezig gehouden. Er is onderzoek

gedaan naar de vaardigheden die een kind moet beheersen om een leestaak uit te kunnen voeren (Vernooy, 2005). Bij leestaalontwikkeling gaat het om zeer ingewikkelde leerprocessen. De laatste jaren staan vooral de neuropsychologische en taakgerichte visie in de belangstelling, als het gaat om het ontstaan en de aanpak van leesproblemen. Volgens Wouters en Wentink (2005) is het vooral bij zwakke lezers belangrijk om kinderen te leren hoe ze volgens een geschikte strategie kunnen werken. De leerkracht helpt om inzicht te geven in de strategie die het kind gebruikt en leert het ook nieuwe strategieën aan. Bij zwakke lezers is gerichte instructie door de leerkracht noodzakelijk. Wouters en Wentink (2005) spreken over procesgerichte feedback. De leerkracht geeft dan aan welke denkstappen door het kind gezet moeten worden. Voor zwakke lezers is het belangrijk dat er elke dag gelezen wordt. De leerkracht heeft hierbij een stimulerende rol. Bij kinderen waarbij het leesproces niet vanzelf gaat, is het belangrijk dat een professionele leerkracht helpt om het leerproces te sturen en te begeleiden, instructief leren genoemd (Wouters & Wentink, 2005). Goede begeleiding en *know how* over op welke manier leesproblemen te constateren, zijn binnen iedere school belangrijk. (Wouters & Wentink, 2005). Bovenstaande informatie in ogenschouw nemend, ben ik nieuwsgierig naar de uitkomst van mijn onderzoeksvraag. In hoeverre is er draagvlak om de *know how*, die het protocol biedt op het gebied van hulp aan kinderen met leesproblemen en dyslexie, te gaan gebruiken, middels invoering van het protocol?

2.3.1 Leesinterventies

Wanneer het leesproces niet of voldoende op gang komt of niet voldoende vooruitgang boekt, vind ik het van het grootste belang interventies in te zetten. Interventie betekent: tussenkomst, inmenging (Elektronische Encyclopedie, 2011).

Na het constateren van leeszwakte behoren de interventies ingezet te worden die nodig zijn om de kinderen te helpen bij het leesproces (Wouters & Wentink, 2005).

Het invoeren van effectieve interventies staat bij het invoeren van het dyslexieprotocol centraal.

Interventies bij het technisch lezen.

De extra leesbegeleiding wordt ingezet wanneer leerlingen uitvallen tijdens één van de meetmomenten. De interventies richten zich op twee aspecten:

- het verbeteren van het technische leesproces door extra instructie en oefening
- het verhogen van het niveau van functionele geletterdheid

Het protocol noemt drie interventie leesprogramma's die willen bereiken, dat kinderen teksten vanaf AVI-2 niveau vlot kunnen lezen, n.l. Estafette, Leesweg Plus en Repeated Assisted Level Feedback Interaction afgekort als 'Ralfi'.

AVI-2 niveau is nodig om vlot te kunnen lezen en zo tot begrijpend lezen te komen.

Interventies bij dyslexie.

De interventies bij dyslexie verschillen in essentie niet van de interventies bij minder ernstige lees- en spellingproblemen. In het geval van dyslexie gaat het echter wel om intensiever oefenen. Bijna altijd is hier een leesspecialist bij nodig die met de leerkracht kortsluit hoe de begeleiding het beste aansluit bij het leesonderwijs in de klas (Blomert, 2006).

Connect en Ralfi worden door Smits en Braam (2006) beschreven als interventieprogramma's voor leerlingen met leesproblemen. Met betrekking tot mijn onderzoeksvraag ben ik benieuwd welke leesinterventie methodes gebruikt worden en of er draagvlak is voor de geadviseerde methodes van het protocol.

2.4 Dyslexie

De term dyslexie is een eigen leven gaan leiden en lijkt soms synoniem te staan voor leesproblemen bij kinderen waarbij de automatisering niet of onvoldoende op gang komt. Het politieke en maatschappelijk kader voor zorg en behandeling van mensen met dyslexie is veranderd, nu het 'College voor Zorgverzekeringen' een protocol 'Dyslexie, Diagnostiek en Behandeling' heeft vastgesteld. De diagnostiek en behandeling kunnen onder bepaalde omstandigheden vergoed worden. Het 'College van Zorgverzekeringen' heeft een protocol gemaakt voor het vaststellen en behandelen van dyslexie.

Het protocol is bedoeld voor behandelaars: gespecialiseerde psychologen en orthopedagogen die werken als Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (BIG) geregistreerde gezondheidszorgpsychologen.

Hieronder een volgt een samenvatting van dit protocol.

Wat is dyslexie?

Dyslexie is een stoornis van het lezen en spellen. Vaak wordt op de basisschool ontdekt dat een leerling problemen heeft met lezen en spellen. Een probleem met lezen en spellen hoeft niet te betekenen dat iemand dyslexie heeft.

De definitie van dyslexie die officieel in Nederland wordt gehanteerd, luidt als volgt:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

In de onderwijspraktijk moeten de volgende drie vragen worden beantwoord om bij een leerling te kunnen spreken van dyslexie: (Wentink & Verhoeven, 2005)

- 1) Bij welk vaardigheidsniveau precies is de achterstand significant? (criterium van achterstand)
- 2) Na hoeveel extra hulp, zonder noodzakelijke vooruitgang (ernstige belemmeringen blijven bestaan), kan gesproken worden van didactische resistentie?
- 3) Wanneer is er sprake van een combinatie van achterstand en didactische resistentie, zodat men kan spreken van dyslexie?

Wat gebeurt er bij een vermoeden van dyslexie?

De school heeft een belangrijke rol bij het vaststellen van dyslexie. Daar zal aan de hand van onder andere leergegevens vastgesteld moeten worden of er een vermoeden is van dyslexie. Belangrijk hierbij is het leerling dossier. De school moet de leerling eerst 3 tot 6 maanden zelf extra begeleiden. Als die begeleiding onvoldoende is gebleken kan de school het kind door verwijzen voor een dyslexie onderzoek. Dit onderzoek moet uitgevoerd worden door een gespecialiseerde psycholoog of orthopedagoog die werkt als 'Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (BIG)' geregistreerd gezondheidszorgpsycholoog. Voor een inhoudelijke afbakening van het begrip dyslexie geef ik de meest gehanteerde definities weer.

1) Dyslexie in het 'Protocol Dyslexie en Behandeling' (Blomert, 2006).

Dyslexie is een specifieke lees en spellingsstoornis met een neurobiologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerking problemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, met name taalverwerking profiel, en leiden tot een ernstig probleem met lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees- en spellingsprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn.

2) Dyslexie volgens Stichting Dyslexie Nederland (SDN, 2008).

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

De definitie van Blomert (Blomert, 2006) lijkt het best aan te sluiten bij de laatste stand van wetenschappelijk onderzoek en ondervangt een aantal problemen waardoor er een te grote groep kinderen met lees- en spellingsproblemen vallen onder definitie van de 'Stichting Dyslexie Nederland'. Daarnaast geeft het begrip 'hardnekkigheid' aanleiding tot discussie omdat er ook sprake kan zijn van comorbiditeit. Het is van belang een juiste diagnose te stellen met betrekking tot dyslexie om te kunnen behandelen.

2.4.1 Dyslexie en daarmee in verbandstaande problematiek

Wouters en Wentink (2005) geven aan dat leerlingen met dyslexie ook kunnen aanlopen tegen problemen met het leren in het algemeen.

De belemmeringen die dyslexie met zich meebrengt, blijven niet alleen beperkt tot de lees- en spellingtaken.

De volgende bijkomende problemen kunnen zich voordoen bij dyslectici:

- trage verwerkingssnelheid van (talige) informatie
- een algemeen automatiseringsprobleem
- het afnemen van prestaties bij dubbeltaken
- het afnemen van prestaties onder tijdsdruk
- moeite met toetssituaties
- het niet begrijpen van complexe vragen, terwijl men het antwoord wel weet
- moeite hebben met het plannen en vasthouden van de volgorde van denkstappen
- het onthouden van meervoudige instructies, terwijl de taken afzonderlijk wel uitgevoerd kunnen worden
- het hebben van een beperkt korte termijn geheugen
- moeite hebben met ophalen en onthouden van namen uit het geheugen
- problemen met de snelheid van verwerking van auditieve en/of visuele informatie
- het hebben van een stoornis in de spraak-/taalproductie, zoals woordvinding moeilijkheden
- een zwak ontwikkelde fijne motoriek
- rekenproblemen

Dyslexie heeft invloed op het verstandelijk en sociaal-emotioneel functioneren.

Tijdige onderkenning van deze problematiek is daarom van groot belang voor de betrokkenen. De technische leesontwikkeling en spellingsontwikkeling kan ook ernstig stagneren, als er ook andere oorzaken aan te wijzen zijn die mede verantwoordelijk zijn voor deze achterstand, zoals comorbiditeit met psychiatrische stoornissen.

Wouters en Wentink (2005) geven aan dat er bij kinderen in het Speciaal Basis Onderwijs (SBO), vaak sprake is van meervoudige problematiek.

Onze populatie bestaat uit kinderen met een meervoudige problematiek zoals onder andere PDD-NOS, ASS kinderen met een stoornis in het autistische spectrum, AD(H)D kinderen met een aandachtstekort stoornis met of zonder hyperactiviteit, NLD kinderen met een niet-verbale leerstoornis en ESM kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden. De versturende factoren kunnen aandachtstekort, zwakke taakwerkhouding,

motivatieproblemen, gedragsproblemen, problemen met informatieverwerking, problemen met korte termijn geheugen en automatiseringsproblemen zijn. Dyslexie kan samengaan met bovenstaande primaire leerstoornissen. Belangrijk is een juiste diagnose te stellen met betrekking tot dyslexie.

2.4.2 Het Masterplan Dyslexie

In opdracht van het Ministerie van Onderwijs voeren 'KPC Groep', 'Expertisecentrum Nederlands' en 'Weer Samen Naar School Plus' (WSNS plus) het 'Masterplan Dyslexie' uit. Het masterplan heeft tot doel een brede en integrale aanpak van dyslexie in het funderend onderwijs. De activiteiten van het plan richten zich op een eenduidige signalering van leesproblemen en dyslexie en op de begeleiding van dyslectici op alle scholen voor primair, speciaal en voortgezet onderwijs. Het werkt aan de implementatie van de *Protocolen Dyslexie* (en Leesproblemen) voor het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Dit gebeurt via professionalisering van leraren, intern begeleiders, RTers, ambulant begeleiders en zorgcoördinatoren. Het protocol is bedoeld als een leidraad voor het diagnosticeren, indiceren en behandelen van kinderen met dyslexie in de basisschoolleeftijd. Scholen worden gestimuleerd tot en ondersteund bij de invoering van een expliciet schoolbeleid voor dyslexie. Het doel is leerlingen snel en adequaat begeleiden.

Hoofdstuk 3 Methode van onderzoek

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk verantwoord ik de opbouw van het onderzoek, de keuzes voor de gehanteerde onderzoeksmethoden, keuze voor de respondenten, triangulatie, validiteit, betrouwbaarheid en de ethische aspecten van mijn onderzoeksverslag. Als onderzoeksvorm heb ik voor een *case study* gekozen die zich richt op een speciale situatie (Kallenberg, 2007). Het is een beschrijvend onderzoek geworden, waarbij ik antwoord heb gekregen op de onderzoeksvraag en de deelvragen daarvan. Data heb ik verkregen door middel van onderzoeksinstrumenten namelijk twee vragenlijsten en een interview. In de bijlagen zijn de uitgebreide gegevens terug te vinden.

3.2 Respondenten

Het onderzoek is gericht op 16 leerkrachten en 3 RTers op de locatie waar ik werk. Alle respondenten zijn bekend met kinderen met PDD-NOS, kinderen met een stoornis in het autistische spectrum en ADHD. Alle medewerkers van het onderzoek zijn specialisten op het gebied van werken met kinderen met bovengenoemde stoornis. Ik heb gekozen om alle leerkrachten en RTers van de locatie van het onderzoek te vragen mee te doen aan het onderzoek, omdat het antwoord van hen op de onderzoeksvraag relevant is voor verdere stappen betreffende het protocol en tevens daarmee de consequenties voor uitvoering van de meerjarenplanning betreffende 'dyslexie'.

3.3 Onderzoekperiode

Bij de start van het onderzoek is bekend dat er in elke groep dyslectische kinderen zitten. De RTers hebben overleg met de leerkrachten hierover tijdens het zorgoverleg (3 keer per jaar). Ook is bekend dat de vakgroep dyslexie een verlegenhedenvraag heeft voor wat betreft de implementatie van het protocol. Om een indruk te krijgen van het gevolgde traject volgt hieronder een beknopt verslag van de activiteiten:

Juni 2010

Er is afgesproken in het overleg met de vakgroep 'dyslexie', in samenspraak met de directie, dat in het schooljaar 2011/2012 gestreefd wordt naar de implementatie van het protocol op de locatie waar het onderzoek plaatsvindt.

September 2010

Overleg met de vakgroep 'dyslexie' met als uitkomst dat er overleg plaats gaat vinden met de directie over de te nemen stappen in de implementatie van het protocol.

Oktober 2010

Mijn eerste persoonlijke overleg met de directie.

Terugkoppeling naar de vakgroep 'dyslexie' met als uitkomst de conclusie van dit overleg.

Van hieruit mijn formulering van mijn onderzoeksvraag gemaakt namelijk: *in hoeverre is er draagvlak voor het protocol in de midden- en bovenbouw bij leerkrachten en RTers?*

November 2010

Toestemming gekregen van leidinggevende voor de start het onderzoek. Informatie gegeven en medewerking gevraagd over de opzet van het onderzoek tijdens een vergadering op een studiedag. Leerkrachten en RTers mondeling ingelicht qua privacy, anonimiteit en vrijwilligheid tijdens een vergadering. Informatie gedeeld met de vakgroep 'dyslexie', leerkrachten en RTers.

December 2010

Vragenlijst (bijlage 1) uitgedaan met als doel in kaart gebracht te krijgen hoe leesproblemen gesignaleerd worden en welke interventies er plaatsvinden op de onderzoeksplek.

Januari 2011

Overleg met dyslexie specialist op andere locatie. Critical friend gevraagd op de onderzoeksplek. Tweede overleg met leidinggevende over de opzet van het onderzoek.

Februari 2011

Vragenlijst (bijlage 2) uitgedaan voor alle leerkrachten en RTers op de onderzoeksplek.

Interview (bijlage 3) met 3 leerkrachten en 1 RTer.

Maart 2011

Overleg met de vakgroep 'dyslexie' en de presentatie van uitkomsten van 2 vragenlijsten en een interview.

Derde overleg met leidinggevende met als uitkomst de afspraak in het nieuwe schooljaar het onderzoek te presenteren op een nog te plannen studiedag.

April 2011

Evaluatie met de leden van de vakgroep 'dyslexie'. Afspraken gemaakt over de manier van presenteren van data aan respondenten, die op een vergadering in juni plaats zal vinden.

Met de directie afgesproken op de studiedag in het komend schooljaar de opbrengst van het onderzoek te presenteren en samen met respondenten verdere stappen te plannen.

3.4 Onderzoeksmethode

Het onderzoek is een praktijkgericht onderzoek (Harinck, 2009). Het onderzoek richt zich op een specifieke verlegenheids situatie in de context van mijn eigen onderwijspraktijk.

Ik heb gekozen voor een kwalitatief beschrijvend onderzoek, een *case study*. (Baarda, de Goede & Teunissen, 2009). Eén groep (collega's), één fenomeen (draagvlak voor invoering van het protocol), is onderzocht.

Beschrijvend, omdat ik vanuit het gezichtspunt van collega's gevoelens, belevingen en ervaringen in kaart breng.

Kwalitatief, omdat ik van meerdere databronnen gebruik maak die binnen de context plaatsvinden.

Ik heb door middel van data-analyse van vragenlijsten en interviews, in kaart gebracht in hoeverre er draagvlak is voor de invoering van het protocol bij leerkrachten en RTers.

Kenmerkend voor kwalitatief onderzoek is de betrokkenheid van de onderzoeker bij de praktijk. In tegenstelling tot wetenschappelijk onderzoek (Baarda et al., 2009) is de opbrengst van dit onderzoek direct gerelateerd aan de praktijk van de onderzoeker.

Het is een weergave van een subjectieve beleving van mensen op hun werkplek.

Het verzamelen van data heb ik middels 2 vragenlijsten en een interview verkregen.

Respondenten hierbij waren mijn teamleden (leerkrachten en RTers).

Ik ben als volgt te werk gegaan:

1. Het structureren van de informatiestroom: ik heb antwoorden verzameld die respondenten op vragenlijsten hebben gegeven.
2. Terugkoppeling: bij 3 respondenten heb ik een interview afgenomen. Ik heb gekozen voor een semigestructureerd interview (Kallenberg, 2007). Deze keuze kwam voort uit het feit dat ik aan alle respondenten een zelfde aantal vragen stel, maar ook een open vraag, zodat zij de ruimte kregen om eigen meningen en ervaringen te verwoorden.

Leidraad voor de vragen van de interviews waren de antwoorden die de respondenten op de vragenlijsten gegeven hadden.

3.5 Onderzoeksinstrumenten

In dit onderzoek werden leerkrachten en RTers bevraagd via vragenlijsten en interviews. De verkregen data leverden informatie die noodzakelijk waren voor beantwoording van de onderzoeksvraag. Er werd een analyse gemaakt van de verkregen informatie. Ik ben op zoek gegaan naar vragen die aansloten bij de probleemstelling en de deelvragen van mijn onderzoek. De vragenlijsten heb ik vervolgens laten bestuderen door mijn critical friends. Toen zij overtuigd waren van de helderheid van de vragen, heb ik de vragenlijsten uitgedeeld onder de leerkrachten van de midden- en bovenbouw. Daarna heb ik data verzameld middels vragenlijsten verkregen door het afnemen van interviews. De interview vragen heb ik laten bestuderen door mijn critical friends. Toen zij ook hierbij overtuigd waren van de helderheid van de interview vragen heb ik de interviews afgenomen.

Bij de start van het onderzoek werd een vragenlijst afgenomen die in kaart bracht hoe leesproblemen gesignaleerd worden en welke lees interventies er plaatsvinden op de plek waar het onderzoek uitgevoerd werd (bijlage 1 en 2). Deze werd afgenomen bij 4 leerkrachten. Daarna werd een vragenlijst afgenomen waarvan de verkregen data in kaart brachten wat leerkrachten en RTers weten van het protocol.

(bijlage 3).

Hierop volgend werden 3 interviews afgenomen om de gegevens te inventariseren, wat er bij betrokkenen leeft aan meningen en ideeën met betrekking tot de onderzoeksvraag. (bijlage 4). Het semi gestructureerde interview biedt goede mogelijkheden om, in de vooraf vastgestelde vragen middels de vragenlijsten, dingen te onderzoeken die volgens respondenten belangrijk zijn en aan de orde moeten komen (Harinck, 2009). In een open vraag aan het eind van het interview geef ik respondenten de gelegenheid voor eigen inbreng met betrekking tot het onderwerp van de onderzoeksvraag.

Data verkregen uit de vragenlijsten en interviews leverden gegevens die ik gebruikte om antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag. De analyse van de gegevens zijn gebaseerd op de gepresenteerde data in hoofdstuk 4, gerelateerd aan de onderzoeksvraag.

3.6 Betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen, stelde ik me steeds kritisch op ten aanzien van mijn activiteiten.

De vragenlijsten en de interviews zijn van tevoren bekeken door mijn critical friends, opleidingsgenoten van de Master SEN opleiding en goedgekeurd door de docent van de 'Fontys Hogeschool'.

Een collega op de plek waar het onderzoek uitgevoerd werd, heeft toegestemd om critical friend te zijn. Directie en leden van de vakgroep dyslexie hebben dit onderzoek kritisch gevolgd. Zij zijn betrokken buitenstaanders geweest die gefungeerd hebben als mijn klankbord, bij alle plannen voor het uitvoeren van het onderzoek.

In een logboek heb ik bijgehouden welke stappen ik uitgevoerd heb. Transparantie (Kallenberg, 2007) heb ik gewaarborgd door feed back te hebben verkregen van boven genoemde personen, die als mijn klankbord gefungeerd hebben.

3.7 Validiteit en triangulatie

Het onderzoek moet valide zijn zodat het bruikbaar wordt voor de praktijk. Om zorg te dragen voor *validiteit* is het van belang dat de analyse binnen het onderzoek geloofwaardig is (Kallenberg, 2007). De validiteit waarborg ik door de data van de onderzoeksinstrumenten te delen met de respondenten, directie, leden vakgroep dyslexie, critical friends en de docent van de opleiding. Tijdens overlegmomenten met directie en de vakgroep 'dyslexie' zijn de genomen stappen regelmatig besproken. Op vergaderingen heb ik regelmatig aan respondenten teruggekoppeld en toegelicht wat hun betrokkenheid bij het onderzoek betekende. Ik ben en blijf in dialoog om verdere stappen te kunnen zetten.

Op 9 mei 2011 werd er een validatie bijeenkomst gehouden waarbij de gegevens gevalideerd zijn in mijn critical friends groep.

Triangulatie is een manier om er voor te zorgen dat de validiteit wordt verhoogd (Harinck, 2009). Boven genoemde doelgroepen zijn betrokken geweest bij de overleggen die hebben plaats gevonden. Dit is verschillende keren gebeurd. Tijdens een studiedag is het onderzoek toegelicht. De verslaggeving van de vragenlijsten en interviews is ter goedkeuring voorgelegd aan de respondenten. Op een teamvergadering in het volgend schooljaar wordt de opbrengst van het onderzoek gepresenteerd aan respondenten, vakgroep leden 'dyslexie' en directie. Hierdoor is de triangulatie binnen het onderzoek gewaarborgd.

3.8 Ethiek

In het onderzoek waar je met mensen werkt moet er volgens een aantal principes gewerkt worden (Boerman, 2007).

Ik heb de volgende principes gehanteerd:

~informatie gegeven aan alle belanghebbende van het onderzoek.

Overleg gehad met de mensen van de vakgroep dyslexie en daarin informatie geven over de studie die ik volgde, met daaruit voortvloeiend een onderzoeksvraag. Overleg gehad met de directie en informatie gegeven over de onderzoeksvraag. Regelmatige terugkoppeling met de vakgroep dyslexie. Tijdens een vergadering informatie gegeven aan leerkrachten en RTers over het onderzoek. Toestemming gevraagd voor deelname.

~zorgvuldigheid betracht met betrekking tot tijdsinvestering van respondenten.

Gezorgd dat vragenlijsten en interview niet teveel tijd qua beantwoording in beslag namen. Gezorgd dat ze werden afgenomen in een rustige periode op de onderzoeksplek.

~betrokkenen geïnformeerd dat geheimhouding gewaarborgd is.

Tijdens een vergadering geïnformeerd hierover en boven de vragenlijsten geanonimiseerd.

~toestemming gevraagd voor de vragenlijsten en interviews.

Tijdens een vergadering toestemming gevraagd aan respondenten.

~opbrengst van het onderzoek met respondenten besproken.

Aangegeven aan respondenten dat, op een nog te plannen studiedag, de opbrengst van het onderzoek besproken zal gaan worden.

~regelmatig overleg gehad met betrokkenen.

Middels regelmatig overleg met directie en vakgroep dyslexie, genomen stappen besproken. Daarna in een vergadering gedeeld met respondenten.

~presenteren van verkregen data.

Tijdens een studiemiddag gepresenteerd aan respondenten.

~overleggen met respondenten of en op welke manier verdere stappen ondernomen zullen gaan worden.

Tijdens een vergadering heb ik respondenten geïnformeerd over het tijdstip waarop informatie gedeeld zal gaan worden en overlegd gaat worden op welke manier, in samenspraak met respondenten, verder stappen ondernomen zullen gaan worden.

3.9 Samenvatting

In dit hoofdstuk is de opbouw, de keuze voor de respondenten en de onderzoeksmethoden verantwoord, waarin validiteit, betrouwbaarheid en triangulatie zijn meegenomen.

Hoofdstuk 4 Data presentatie en conclusies

De inhoud van dit hoofdstuk bestaat uit de data presentatie van de vragenlijsten en de interviews.

De data zijn levensecht en binnen de context van de onderzoeksplek (een schoolorganisatie) verkregen. Ze helpen om een antwoord te geven op de deelvragen van de onderzoeksvraag;

In hoeverre is er draagvlak voor de invoering van het 'Protocol Dyslexie en Leesproblemen' in de midden- en bovenbouw van de school waar ik werk, bij leerkrachten en RTers?

Om antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag heb ik de volgende deelvragen geformuleerd:

- Wat wordt ingezet op het gebied van leesmethodes, signalering en interventie bij leesproblemen op de onderzoeksplek?*
- Weten leerkrachten en RTers wat het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' inhoudt?*
- Welke behoeften hebben leerkrachten en RTers in zake het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8'?*

Bovengenoemde deelvragen vormden de leidraad voor de presentatie van de data.

De data heb ik verkregen middels 2 vragenlijsten en 1 interview.

De conclusies die ik daarbij trek, zijn conclusies op data niveau.

4.1. Wat wordt ingezet op het gebied van technisch leesmethodes, signalering en interventie bij leesproblemen op de onderzoeksplek?

Onderstaande data heb ik verkregen middels antwoorden op een vragenlijst.

De vragenlijst is verstuurd naar 4 leerkrachten in de groepen 5 t/m 8. Daarvan hebben 4 respondenten de vragenlijst ingevuld. Na ontvangst heb ik de gegevens overzichtelijk bij elkaar gebracht (bijlage 1). Het zijn kwantitatieve gegevens.

Ik heb de antwoorden samengevat en verwerkt in een schema (bijlage 2).

Data van de vragenlijst voor 4 leerkrachten; wat wordt ingezet op het gebied van technisch leesmethodes, signalering en interventie bij leesproblemen?

Methodes die gebruikt worden voor technisch lezen op de onderzoeksschool.

De leesmethodes 'Estafette' en 'Leeswerk', worden gebruikt.

Tijd die besteed wordt aan technisch lezen op de onderzoeksschool.

In groep 5,6 is er 1 uur lees instructietijd en anderhalf uur verwerking. In groep 7,8 is er geen lees instructietijd maar 1 uur per week zelfstandig technisch leestijd.

Signalering van leesproblemen op de onderzoeksschool.

Er wordt gesignaleerd door middel van observatie van de groepsleerkracht. De AVI en DMT wordt door de RTers afgenomen.

Interventies op de onderzoeksschool m.b.t. technisch lezen.

De interventies worden aangegeven door de RTers tijdens het zorgoverleg. Deze kunnen bestaan uit: extra leesonderwijs, teksten vergroten, remediëren in kleine groepjes onder leiding van de leerkracht middels de leesmethodes; 'Estafette' en 'Leeswerk'.

Conclusie:

Er worden twee technisch leesmethodes gebruikt.

Er wordt in groep 5,6 twee en een half uur besteed aan technisch leesonderwijs. In groep 7,8 wordt er één uur besteed aan technisch onderwijs.

Leerkrachten observeren, en RTers toetsen aan de hand van de verkregen informatie.

Interventies op leesgebied bestaan uit de inzet van 2 leesmethodes, extra leesonderwijs, remediëren in kleine groepjes en teksten vergroten.

4.2 Weten leerkrachten en RTers wat het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' inhoudt?

Ik heb data verzameld middels antwoorden op een vragenlijst (bijlage 3).

Na ontvangst van de ingevulde vragenlijsten heb ik de gegevens overzichtelijk bij elkaar gebracht.

De gegevens zijn onder te verdelen in kwantitatieve en kwalitatieve gegevens.

Bij analyse van de vragen 1,2,3,5,6 (kwantitatieve gegevens), heb ik gebruik gemaakt van de frequentieverdeling (Harinck, 2009).

Bij analyse van de vraag 4 (kwalitatieve gegevens) heb ik gebruik gemaakt van kleurcodering (Van Huygevoort, 2008) met 3 verschillende kleuren voor:

de categorie: het protocol is niet duidelijk

de categorie: het protocol is voldoende duidelijk

de categorie: het protocol is erg duidelijk

Ik heb de vragenlijst aan 16 leerkrachten en 3 RTers gegeven. De data heb ik apart geanalyseerd.

Opvallend vond ik dat bij de leerkrachten en RTers de respons 100% was.

Data van de vragenlijst voor leerkrachten en RTers.

Vraag1:

Heb je kennis van het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8'?

16 leerkrachten gaven aan *geen* kennis van het protocol te hebben.

3 RTers gaven aan *wel* kennis van het protocol te hebben.

Conclusie: -alle leerkrachten geven aan geen kennis te hebben van het protocol

-alle RTers geven aan wel kennis te hebben van het protocol

Vraag 2:

Maak je gebruik van het protocol?

16 leerkrachten gaven aan *geen* gebruik te maken van het protocol.

3 RTers gaven aan *wel* gebruik te maken van het protocol.

Conclusie: -alle leerkrachten geven aan geen gebruik te maken van het protocol

-alle RTers geven aan gebruik te maken van het protocol

Vraag 3:

Hoe duidelijk is voor jou het protocol?

1= niet duidelijk

2= beetje duidelijk

3=voldoende duidelijk

4=ruim voldoende

5=erg duidelijk

16 leerkrachten gaven aan het protocol *niet duidelijk* te vinden.

2 RTers gaven aan het protocol *voldoende duidelijk* te vinden.

1 RTer gaf aan het protocol *erg duidelijk* te vinden.

Conclusie: -alle leerkrachten vinden het protocol niet duidelijk

-2 RTers vinden het protocol voldoende duidelijk en 1 RTer vindt het erg duidelijk

Vraag 5:

Heb je vragen over het protocol?

16 leerkrachten gaven aan *wel* vragen te hebben over het protocol.

3 RTers gaven aan *geen* vragen te hebben over het protocol.

Conclusie: -alle leerkrachten geven aan vragen te hebben over het protocol

-alle RTers geven aan geen vragen te hebben over het protocol

Vraag 6:

Heb je behoefte aan informatie over het protocol?

16 leerkrachten gaven *wel* informatie te willen over het protocol.

3 RTers gaven aan *geen* informatie te willen over het protocol.

Conclusie: -alle leerkrachten geven aan informatie te willen over het protocol
-alle RTers geven aan geen informatie te willen over het protocol

Vraag 4:

Zou je toe willen lichten waarom je dit cijfer omcirkeld hebt?

De categorie: het protocol is niet duidelijk

Leerkrachten gaven aan dat ze weten dat het een dik rood boek is, maar daar blijft het bij.

Leerkrachten wisten dat het er is, maar wisten niet waar het staat op de werkplek.

Leerkrachten hebben er nooit mee gewerkt.

Geen enkele RTer heeft deze categorie toegelicht.

Conclusie: -alle leerkrachten weten dat het protocol op onderzoeksschool aanwezig is,
weten niet waar het staat en hebben er nooit mee gewerkt
-RTers hebben deze vraag niet toegelicht

De categorie: het protocol is voldoende duidelijk

Geen enkele leerkracht heeft deze categorie toegelicht.

Twee RTers hebben deze categorie toegelicht en wel met de informatie, dat hij/zij er voldoende uit kunnen halen om dyslectische kinderen te behandelen.

Conclusie: -alle leerkrachten hebben deze vraag niet toegelicht
-2 RTers halen voldoende informatie uit het protocol

De categorie: het protocol is erg duidelijk

Eén RTer gaf aan het erg protocol duidelijk en goed werkzaam te vinden. Hij/zij gebruikte de toetsen die er in staan bij de behandeling en volgde de stappen die aanbevolen worden.

Conclusie: -alle leerkrachten hebben deze vraag niet toegelicht
-1 Rter geeft aan het protocol erg duidelijk te vinden en de aanbevolen stappen voor behandeling te volgen

4.3 Hebben leerkrachten en RTers behoeften in zake het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' ?

Onderstaande data heb ik verkregen middels antwoorden op interview vragen (bijlage 5), afgenomen bij 2 leerkrachten en 1 RTer.

Als analyse-eenheid heb ik zinnen en fragmenten gebruikt en daarna samengevat (Baarda, De Goede & Teunissen, 2001). Daarop volgend heb ik de fragmenten met 8 verschillende kleuren gelabeld in de volgende categorieën;

- kinderen met dyslexie
- diffuse stoornissen
- kennis over dyslexie
- kennis over toetsen
- informatie over het protocol
- invoering van het protocol
- samenwerking tussen leerkrachten en RTers
- informatie over het protocol

Gecombineerde data van het interview bij 2 leerkrachten en 1 RTer

De afkorting *L.* staat voor leerkrachten de afkorting *RT.* staat voor remedial teacher.

Vraag 1) Wat wil je zeggen over het onderwerp 'dyslexie' wat je niet kwijt hebt gekund in de vragenlijst?

- L.* gaven aan meer af te weten van stoornissen die zorgen voor comorbiditeit bij dyslectische kinderen dan van dyslexie.
- L.* gaven aan meer informatie over dyslexie en uitleg van het protocol te willen.
- RT.* gaf aan dat vóór de invoering van het protocol eerst uitleg gegeven moet worden aan de leerkrachten over het protocol.
- RT.* gaf aan te merken dat leerkrachten meer over andere stoornissen weten, dan over dyslexie.
- RT.* gaf aan te merken dat alles op het gebied van dyslexie aan de RTers overgelaten wordt.
- RT.* gaf aan te merken dat leerkrachten weinig afweten van de toetst procedure behorend bij het protocol.

Conclusie: -leerkrachten geven aan meer uitleg en informatie te willen over het protocol.

-RTer geeft aan te merken dat leerkrachten weinig weten over het protocol, alles op dit gebied overlaten aan RTers en vóór invoering van het protocol te zijn, nadat leerkrachten eerst informatie over het protocol gekregen hebben.

Vraag 2) Wat vind je van het gegeven dat RTers de procedure en behandeling rondom dyslectische kinderen doen?

- L. gaven aan dat dyslectische kinderen meer geholpen zouden zijn bij het feit dat leerkrachten beter op de hoogte zouden zijn met dyslexie.
- L. gaven aan dat zij veel te weinig afweten van het protocol.
- L. gaven aan dat de *know how* over het protocol niet alleen bij RTers moet zijn.
- L. gaven aan dat samenwerking op het gebied van dyslexie tussen RTers en leerkrachten, cruciaal is voor de behandeling van dyslexie van de kinderen op de onderzoeksschool.
- RT. gaf aan dat dyslectische kinderen meer geholpen zouden zijn bij het feit, dat leerkrachten beter op de hoogte zouden van het protocol.
- RT. gaf aan dat de *know how* over het protocol niet alleen bij RTers moet zijn.
- RT. gaf aan dat samenwerking op het gebied van dyslexie tussen RTers en leerkrachten, cruciaal is voor de behandeling van dyslexie van de kinderen op de onderzoeksschool.

Conclusie: -leerkrachten geven aan te weinig van het protocol af te weten en dit niet goed te vinden. Dat RTers alle *know how* over het protocol hebben en dat samenwerking op dit gebied cruciaal is voor de behandeling van leeszwakke en dyslectische kinderen

-RTer geeft aan dat *know how* over het protocol ook bij de leerkrachten moet zijn, samenwerking op dit gebied cruciaal is, zodat leeszwakke en dyslectische kinderen beter geholpen kunnen worden.

Vraag 3) Zou je het protocol in willen voeren en zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?

- L. gaven aan eerst informatie op een studiedag te willen en daarna te willen beslissen voor invoering van het protocol of niet.

RT. gaf aan het protocol in te willen voeren op onderzoeksschool.

Conclusie: -leerkrachten geven aan informatie over het protocol op een studiedag te willen en daarna te willen beslissen voor invoering
-RTer geeft aan het protocol in te willen voeren.

4.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk heb ik de data gepresenteerd van de vragenlijsten en het interview. De conclusies zijn getrokken aan de hand van de informatie verkregen door bovenstaande onderzoeksinstrumenten en gegeven door de respondenten.

Hoofdstuk 5 Data-analyse en antwoorden op de deelvragen

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de data geanalyseerd en gerelateerd aan de onderzoeksvraag:

In hoeverre is draagvlak voor de invoering van het ‘Protocol Dyslexie en Leesproblemen’ in de midden- en bovenbouw van de school waar ik werk, bij leerkrachten en RTers?

5.2 Data-analyse aan de hand van de deelvragen

1. Wat wordt ingezet op het gebied van leesmethodes, signalering en interventies bij leesproblemen op de onderzoeksschool?
 - Welke methodes worden op het gebied van technisch lezen gebruikt?
 - Hoeveel tijd wordt besteed aan technisch lezen per week?
 - Op welke manier worden problemen gesignaleerd bij een kind op technisch lees gebied?
 - Welke leesinterventies worden ingezet?
2. Weten leerkrachten en RTers wat het ‘Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8 inhoudt?
3. Welke behoeften hebben leerkrachten en RTers in zake het protocol ?

5.2.1 Deelvraag 1

Methodes die ingezet worden op het gebied van technisch lezen:

Respondenten geven aan dat er 2 technisch leesmethodes worden ingezet: Estafette en Leeswerk.

Deze twee leesmethodes worden door het protocol vernoemd (Wentink & Verhoeven, 2005).

Tijd die besteed wordt aan technisch lezen per week:

Respondenten geven aan dat groep 5 en 6 twee en een half uur, en groep 7 en 8 één uur besteden aan technisch lezen.

Ahlers en Koekebacker (2009) geven aan dat er aan voortgezet technisch lezen 4 uur per week besteed moet worden wil het technisch lezen vooruitgang boeken.

Ook de kwaliteitskaart 'Tijdschema- Planning en organisatie leestijd voor de groep als geheel' (2007-2011) geeft aan dat 4 uur technisch leesonderwijs ingepland moet zijn wil het leesonderwijs rendement op leveren.

Op de onderzoeksschool wordt deze aangegeven tijd niet behaald. Dit antwoord houdt in dat er te weinig tijd besteed wordt aan technisch lezen en het leesonderwijs te weinig rendement oplevert.

Hoe worden problemen gesignaleerd op technisch leesgebied?

Respondenten geven aan dat er geobserveerd wordt door de groepsleerkrachten en dat de RTers aan de hand van die uitslag toetsen afnemen.

Wentink en Verhoeven (2005) geven aan dat tijdens het verdere leesproces, lees- en spellingproblemen vroegtijdig gesignaleerd en doelgericht aangepakt moeten worden. Ook in de hogere groepen. Zij geven als leidraad de toetskalender.

Toetskalender:

Meetmoment	januari	juni
	<u>Alle leerlingen</u> <u>Zwakke lezers</u>	<u>Alle leerlingen</u> <u>Zwakke lezers</u>

Op onderzoeksschool wordt de toetskalender niet op bovenstaande wijze gehanteerd.

Welke leesinterventies worden ingezet?

Respondenten geven aan dat er extra lees onderwijs gegeven, de leesmethodes (Estafette en Leeswerk) ingezet worden en teksten worden vergroot.

Koekebacker (2009) geeft aan dat effectieve interventies voor technisch lezen bestaan uit: extra tijd voor begeleiding en instructie. Dit wordt ingezet op onderzoeksschool.

Het protocol noemt drie interventie leesprogramma's die willen bereiken, dat kinderen teksten vanaf AVI-2 niveau vlot kunnen lezen, n.l. Estafette, Leesweg Plus en Ralfi.

Op de onderzoeksschool worden 2 van bovenstaande methodes gebruikt.

In de literatuur is het vergroten van de tekst als interventie van belang bij visueel gehandicapten. Deze groep behoort echter niet tot de populatie van de onderzoeksschool en is daarom is deze interventie niet van belang.

De onderzoeksschool zet één effectieve leesinterventie namelijk extra lees onderwijs en zet twee van de door het protocol aanbevolen leesmethodes in.

5.2.2 Deelvraag 2

De groepen leerkrachten en RTers waren verdeeld in hun antwoord op de deelvraag of men weet wat het protocol inhoudt.

De leerkracht respondenten hebben allen aangegeven geen kennis en geen gebruik te maken van het protocol. Ze vonden allen het protocol niet duidelijk.

De leerkracht respondenten gaven allen aan vragen te hebben en informatie erover te willen. RTers respondenten hebben allen aangegeven kennis te hebben van het protocol en wel gebruik ervan te maken. Ze vinden het duidelijk tot erg duidelijk. Ze geven aan geen behoefte aan informatie hierover te hebben.

Het antwoord op de deelvraag luidt; leerkrachten op de onderzoeksschool weten niet wat het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8' inhoudt. RTers op de onderzoeksschool weten wel wat het protocol inhoudt.

In het hoofdstuk theorie is het 'Masterplan Dyslexie' beschreven.

Het masterplan werkt aan de implementatie van de *Protocollen Dyslexie* (en Leesproblemen) voor het basis- en voortgezet onderwijs. Dit gebeurt via professionalisering van leerkrachten, intern begeleiders, RTers, ambulant begeleiders en zorgcoördinatoren. Scholen worden gestimuleerd tot en ondersteund bij de invoering van een expliciet schoolbeleid voor dyslexie.

Op de onderzoeksschool weten RTers wel wat het protocol inhoudt maar leerkrachten niet. Voordat voldaan kan worden aan het masterplan moeten alle teamleden afweten van de inhoud van het protocol.

5.2.3 Deelvraag 3

Uit de analyse van de interviews van de leerkrachten kwam naar voren dat zij vinden dat ze te weinig van dyslexie en het protocol afweten. Ze geven aan dat de kennis bij de RTers ligt en dat alles rond dyslexie aan hen overgelaten wordt. Zij ervaren dit als een gegeven maar een gegeven waar ze iets aan willen veranderen. Ze hebben behoefte aan informatie over dyslexie en over het protocol. Zij geven aan dat samenwerking met RTers hierbij belangrijk is voor de behandeling van dyslexie bij de leerlingen. Leerkrachten zijn bereid tot invoering van het protocol, na uitleg over de inhoud.

De geïnterviewde RTer geeft aan dat alles op het gebied van dyslexie aan zijn/haar vakgroep overgelaten wordt. Zij hebben de kennis. Leerkrachten zouden echter beter op de hoogte moeten zijn van het protocol en dyslexie. Samenwerking tussen leerkrachten RTers is volgens geïnterviewde cruciaal voor behandeling van dyslexie bij de leerlingen.

Geïnterviewde RTer wil zo snel mogelijk het protocol invoeren, nadat erover voor de leerkrachten informatie gegeven is. Zij wil de know how delen met de leerkrachten.

Koekebacker stelt dat een team op de hoogte dient te zijn van de inhoud van het protocol dyslexie en leesproblemen voor zijn groep en dat de dyslexiespecialist eventueel behulpzaam kan zijn bij het implementeren van het protocol (Koekebacker, Spreij & Fennis, 2005).

Op de onderzoeksschool geven leerkrachten aan behoefte te hebben aan informatie over het protocol. De dyslexie specialist in de persoon van de RTer geeft aan het protocol te willen implementeren en de kennis daarover te willen delen.

Het antwoord op de deelvragen hebben het mogelijk gemaakt om een antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag: *In hoeverre is draagvlak voor de invoering van het 'Protocol Dyslexie en Leesproblemen' in de midden- en bovenbouw van de school waar ik werk, bij leerkrachten en RTers?*

Alle leerkrachten willen kennis over het protocol, voordat zij tot invoering over willen gaan. Bij alle RTers is er draagvlak voor de invoering ervan.

5.3 Samenvatting

In hoofdstuk 5 is een data-analyse gemaakt, gerelateerd aan de onderzoeksvraag.

Hoofdstuk 6 Conclusies, aanbevelingen en evaluatie

6.1 Inleiding

Toen tijdens een bijeenkomst van de vakgroep dyslexie het onderwerp 'implementatie van het dyslexie protocol' aanbod kwam, bleek dat we dit niet zomaar *top down* in konden gaan voeren, hoezeer we dat ook wilden. Allereerst moest de onderstaande onderzoeksvraag beantwoord worden.

Doel van het onderzoek is het antwoord op de onderstaande onderzoeksvraag waardoor verdere stappen ondernomen kunnen worden op het gebied van dyslexie.

In hoeverre is er draagvlak voor de invoering van het 'Protocol Dyslexie en Leesproblemen groep 5-8' bij leerkrachten en RTers in de midden- en bovenbouw op de school waar ik werk?

6.2 Conclusies

De conclusies zijn tot stand gekomen door informatie uit literatuurstudie, bronnentriangulatie en methodische triangulatie. Op deze manier werden de deelvragen beantwoord.

De ingezette leesmethodes op de onderzoeksschool worden ook door Wentink en Verhoeven (2005) aangeraden. In het protocol wordt dit geadviseerd.

De tijd die aan technisch lezen besteed wordt is maximaal 2 en een half uur per week.

Conclusie: dit is te weinig om vooruitgang te kunnen boeken bij het technisch lezen (Ahlers en Koekebacker, 2009).

Mijn aanbeveling is, het voorstel om te overwegen binnen het rooster meer tijd in te plannen voor het technisch lezen.

Er wordt door de leerkrachten door middel van observatie gesignaleerd en niet structureel getoetst.

Conclusie: de toetskalender van het protocol (Wentink & Verhoeven, 2005) wordt niet gehanteerd.

Mijn aanbeveling is het voorstel om de toetskalender uit het protocol als leidraad te hanteren.

Er worden op de onderzoeksschool leesinterventies ingezet bestaande uit 2 leesmethodes (Estafette en Leeswerk). Deze worden in het protocol ook genoemd, met de leesmethode 'RALFI' als aanvulling.

Op de onderzoeksschool wordt extra leesonderwijs gegeven door middel van inzet van RT.

Wouters en Wentink (2005) adviseren meerdere interventies namelijk:

1. leerkracht houdt vinger aan de pols
2. leerkracht volgt de prestaties van de lezer nauwkeurig en grijpt in als hij een terugval in het leesproces opmerkt
3. wanneer de leerling wel vooruit gaat maar een achterstand oploopt in vergelijking met de rest van de groep, kiest de leerkracht voor extra inoefenen en herhalen
4. systematisch bijhouden van de leesontwikkeling in een plan van aanpak
5. aanvullende begeleiding van een leesspecialist

Conclusie: er worden leesmethodes uit het protocol ingezet en één van de vijf interventies uit het protocol wordt ingezet.

Mijn aanbeveling is het voorstel informatie te geven over de interventies uit het protocol.

Leerkrachten op de onderzoeksplek weten niet wat het protocol inhoudt en RTers wel.

Conclusie: er is een verschil van kennis over het protocol.

Mijn aanbeveling is het voorstel om het kennis verschil op te heffen, door middel van informatie te geven over het protocol aan de leerkrachten.

Alle leerkrachten geven aan geen kennis te hebben van het protocol maar willen meer informatie over het protocol en dyslexie. Opvallend hierbij was dat men aan gaf geen kennis te hebben van het protocol maar tegelijk het niet duidelijk te vinden. RTers geven aan kennis van dyslexie en van het protocol te hebben. Zij willen de kennis delen met leerkrachten. Beide groepen vinden het belangrijk dat de kennis over dyslexie en over het protocol door beide groepen gedragen wordt om de volgende reden; leeszwakke kinderen zo goed mogelijk te helpen.

Conclusie: alle leerkrachten willen informatie over het protocol. Alle RTers hebben informatie over het protocol.

Mijn aanbeveling is om aan de RTers te vragen of zij de informatie over het protocol willen delen met de leerkrachten.

Bovenstaande antwoorden op de deelvragen hebben mede mogelijk gemaakt het antwoord op de onderzoeksvraag te kunnen geven.

Het antwoord op de onderzoeksvraag: *alle leerkrachten willen kennis over het protocol voordat zij tot invoering over willen gaan. Bij alle RTers is er draagvlak voor de invoering ervan.*

Er is dus sprake van een *gedeeltelijk draagvlak* bij het team voor de invoering van het protocol.

Het was een participatief onderzoek. De opbrengst was dat participanten aangaven dat ze het belangrijk vinden kennis te hebben over dyslexie en het protocol, zodat zij kinderen met leesproblemen beter kunnen helpen. Participanten gaven ook aan kennis over dyslexie en het protocol te willen delen. Voor het vervolgonderzoek stel ik de onderzoeksvraag voor:

Op welke manier kunnen leerkrachten kennis verkrijgen en RTers hun kennis delen over dyslexie en het protocol?

In 2004 werd het protocol naar iedere school in Nederland verzonden. De missie van het protocol is de aspiratie om iedere leerling de mogelijkheid te geven om onderwijs te volgen dat aansluit bij zijn cognitieve capaciteiten. Het doel is scholen een passende benadering te bieden, ten aanzien van de ondersteuning van leerlingen met dyslexie (Paternotte, 2004).

Op dit moment (mei 2011) is het protocol op de onderzoeksschool niet ingevoerd.

Participanten hebben aangegeven meer van dyslexie en het protocol af te willen weten.

Een dyslexiescan –een set vragenlijsten die het mogelijk maken de uitvoering van het dyslexiebeleid van de school in beeld te brengen- kan een middel zijn om de kennis te kunnen vergroten over dyslexie binnen een team. Het gebruik van de dyslexiescan wordt aangemoedigd door het ministerie (MinOCW, 2011) omdat het inzicht biedt in de mogelijkheden om een succesvol dyslexiebeleid te kunnen implementeren. Als een school zich wenst te ontwikkelen in de richting van een organisatie met een dyslexiebeleid dat wordt gedragen door zowel de schoolleiding als leerkrachten, RTers en andere leesspecialisten, kan een dyslexiescan een nuttig onderzoeksinstrument zijn (Henneman & Kleijnen, 2005). De scan is bedoeld voor leraren, RTers (en andere specialisten), leden van de schoolleiding en voor leerlingen met dyslexie.

Voor het vervolgonderzoek stel ik onderstaande onderzoeksvraag voor:

Is de dyslexiescan bruikbaar op de onderzoeksschool om de kennis over dyslexie te vergroten?

Leerkrachten hebben aangegeven meer informatie te willen over het protocol. Daarmee zetten zij de eerste stap naar het verkrijgen van het eigenaarschap van kennis over dyslexie, wat de leerlingen ten goede komt. RTers hebben aangegeven dit belangrijk te vinden en zij hebben de kennis over het protocol. Ik ben van mening dat die kennis gedeeld kan worden met collega's binnen de onderzoeksschool. Ik vind dat kennis van dyslexie en het protocol belangrijk is, omdat zonder kennis er geen sprake kan zijn van groei op het gebied van leesproblemen. Door middel van het verwerven van nieuwe kennis, uitwisselen van ideeën, vragen stellen aan elkaar en luisteren naar nieuwe ervaringen op het gebied van dyslexie, kan volgens mij leiden naar een gedragen visie ten aanzien van dyslexie en het protocol.

6.3 Evaluatie

In het begin van het onderzoek wilde ik snel naar het antwoord op de onderzoeksvraag. Het was een *top down* manier. Door het proces heen ben ik erachter gekomen dat door de antwoorden op de vragenlijsten en interviews, het onderwerp gedragen is door mijn collega's. Ik kwam erachter dat ik de onderzoeksvraag moest trechteren en de deelvragen moest bijstellen. Mijn geduld werd regelmatig op de proef gesteld. Hierdoor is het wel een doorleefd proces geworden. Er waren tijden dat ik vond dat het hele proces te langzaam verliep en tijden dat ik dacht: oké, ik begrijp nu welke kant het op gaat.

Vragenlijsten heb ik ervaren als prima instrumenten om kwalitatieve data te verzamelen. De interviews die daarop volgden waren een logisch gevolg op de vragenlijsten. Door middel van verdiepende vragen kreeg ik gefundeerde antwoorden waardoor ik de vragenlijsten kon interpreteren. Wat ik prettig vind is dat er 100% respons was op de vragenlijsten. Dit geeft aan dat het onderwerp de teamleden aanspreekt en er met het verkregen antwoord gekeken kan worden naar verdere stappen op het gebied van dyslexie en het protocol.

De conclusie van het onderzoek en de aanbevelingen geven stof voor een studiedag die in het nieuwe schooljaar gepland is. De resultaten zullen dan gepresenteerd worden en de respondenten krijgen op die dag de mogelijkheid om feedback te geven.

In het protocol staat: de dyslexievriendelijke school is een school die problemen, die leerlingen met dyslexie op sociaal-emotioneel en cognitief niveau ondervinden, serieus neemt, de problemen vroegtijdig signaleert en deze op adequate wijze aanpakt (protocol leesproblemen en dyslexie groep 5 t/m 8, pagina 33). Deze tekst onderstreept mijn visie met betrekking tot dyslexie en leesproblemen.

6.4 Samenvatting

In hoofdstuk 6 heb ik conclusies getrokken uit de data-analyse van hoofdstuk 5 en zijn er aanbevelingen gedaan met betrekking tot de conclusies. Mijn onderzoeksvraag is beantwoord, er zijn aanbevelingen gedaan voor een vervolgonderzoek en mijn bevindingen als onderzoeker beschreven. Wat ik het afgelopen jaar geleerd heb is om naar situaties te kijken van bovenaf. Ik ben geneigd te snel resultaat te willen. Het afdwingen van het onderzoeksresultaat was tot aan het einde toe een bijna niet te beheersen impuls van mij. Maar oefening baart kunst. Ik heb nog veel te oefenen maar ik vind studeren weer leuk! Een aanbeveling voor andere onderzoekers is: laat voorkomende gebeurtenissen in je praktijkonderzoek op je afkomen en probeer vooral niets af te dwingen!

Nawoord

Na een jaar intensief met de studie bezig te zijn geweest, kan ik het nu afsluiten met dit onderzoeksverslag en heb ik een Master SEN behaald. Dit zou echter niet mogelijk zijn geweest zonder de hulp en steun van anderen die ik hierbij graag wil bedanken.

Alle respondenten van de onderzoek school die er voor hebben gezorgd dat ik antwoord heb kunnen geven op mijn onderzoeksvraag.

Begeleider Ans van Fontys OSO voor het altijd direct reageren met feedback en de kennis die ik van haar mocht krijgen.

Natuurlijk bedank ik ook mijn critical friends Clara, Kees en Helma. Met hun kritische blik, tips en positieve feedback is dit onderzoek geworden tot wat het is.

En als laatste Gerard, Lotte, Birgit en Stijn die mij regelmatig herinneren aan mijn persoonlijk thema uit de leerlijn; 'neem de tijd voor dingen, leef in het hier en nu'.

Dit ben ik door alles heen aan het oefenen.

Ik sluit af met mijn motto voor de toekomst; neem het zoals het is!

Het was een leerzaam jaar, iedereen heel erg bedankt.

Marian.

Literatuurlijst

- Ahlers, L. & Koekebacker, E. (2009). *Voortgezet technisch lezen: omgaan met verschillen ter voorkoming van leesproblemen*. Amersfoort: CPS.
- Baarda, B., Goede, M. de, & Teunissen, J. (2009). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Blomert, L. (2006). *Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling*. Cognitieve Neurowetenschap, Faculteit Psychologie: Universiteit Maastricht.
- Bosman, A.M.T. & Van Orden, G.C. (2003). Het fonologisch coherentiemodel voor lezen en spellen. *Pedagogische Studiën*, 80, 391-406.
- Elektronische encyclopedie, website: <http://www.encyclo.n/begrip/dyslexie> , gevonden op 11 december 2010 Masterplan Dyslexie (www.masterplandyslexie.nl).
- Elektronische encyclopedie, website: <http://www.encyclo.n/begrip/interventie>, gevonden op 9 februari 2011.
- Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Henneman K., & Kleijnen R. (2005). *Signaleringinstrument Protocol Dyslexie*. Den Bosch: KPCgroep.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek: Een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Koekebacker, E. (2009). *Voortgezet technisch lezen: omgaan met verschillen ter voorkoming van leesproblemen*. Amersfoort: CPS.
- Koekebacker, E., Spreij, L. & Fennis, L. (2005) *Handreiking voor de Implementatie Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8* (map en cd-rom). Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Landelijk kwaliteitskaart Tijdschema- Planning en organisatie leestijd voor de groep als geheel Pilots Taalbeleid OA 2007-2011, website: www.nivoz.nl,2010, gevonden op 19-12-2010.
- Leesmethode Estafette (2001). Tilburg: Zwijsen.
- Leesmethode Leesweg Plus (2008). Rotterdam: CEDgroep.
- Lubbers, A. (2006). Verantwoord voortgezet technisch lezen. Pleidooi voor meer aandacht op de school en in de klas. In van Balkom, J van, Dollevoet, T. & Vos, P. (red.), *Dyslexie. Zorg van ons allemaal*, (p. 69-79). Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Paternotte, A. (2003). Dit onderwijs werkt niet. Hoogleraar Luc Stevens pleit bij afscheid voor nieuwe aanpak onderwijs. *Balans Magazine*, 16, 2-4.
- Paternotte, A. (2006). Aanpak van dyslexie. *Houvast bij leesproblemen & dyslexie op de basisschool*. Bilthoven: Balans.

- Smeets, J. & Kleijnen, R. (2008). *Technische maatjes bij dyslexie. Compenserende en dispenserende hulpmiddelen*. Masterplan Dyslexie.
- Smits, A. (2003). *Interventie methode 'Repeated Assisted Level Feedback Interaction' afgekort als 'Ralfi'*. Amsterdam: Boom.
- Smits, A. & Braams, T. (2006). *Dyslectische kinderen leren lezen: individuele, groepsgewijze en klassikale werkvormen voor de behandeling van leesproblemen*. Amsterdam: Boom.
- Struiksma, C. (2007). Het langverwachte protocol dyslexie (2); wat gaat dit betekenen voor de praktijk van de behandeling? *Balans Magazine*, 5, 18-21.
- Vernooy, K. (2005). *Elke leerling een competente lezer!* Amersfoort: CPS.
- Wouters, E. & Verhoeven, L. (2005). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Wouters, E. & Wentink, H. (2005). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Bijlagen

Bijlage 1

December 2010

Vragen voor leerkrachten en RTers met betrekking tot technisch lezen groep 5, 6, 7, 8.

Naam leerkracht.....klas.....

1.Welke methode gebruik je op het gebied van technisch lezen?

2. Op welke manier zet je die in?

3.Hoeveel tijd besteed je aan technisch lezen per week?

4.Op welke manier signaleer je problemen bij een kind op technisch leesgebied?

5. Welke leesinterventies zet je in?

Bijlage 2

November 2010

Inventarisatie technisch leesonderwijs

	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8
Methode	Estafette Gewone leesboeken	Leeswerk	Leeswerk Klein groepje o.l.v. leerkracht	Geen Wel hardop lezen tijdens w.o./taal
Tijd	Instructie: indien nodig Verwerking: 1,5 uur	?	0,5 uur per week	
Signalering leesproblemen	Observaties AVI DMI	Observaties AVI DMI	Observaties AVI DMI	Observaties AVI DMI
Interventies	Aangeven bij BC en RT	Extra leesonderwijs, Toetsen voorlezen Teksten vergroten	Aangeven bij BC en RT klassenbespreking	Aangeven bij BC en RT

Bijlage 3

Februari 2011

Vragen voor leerkrachten en RTers m.b.t. 'Het Protocol Dyslexie en Leesproblemen in groep 5 t/m groep 8'.

1. Heb je kennis van het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8'?
2. Maak je gebruik van het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8'?

3. Hoe duidelijk is voor jou het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie'?

Zou je dit op onderstaande schaal van 1-5 willen omcirkelen.

1= niet duidelijk

2= beetje duidelijk

3=voldoende duidelijk

4=ruim voldoende duidelijk

5=erg duidelijk

1

2

3

4

5

4. Zou je toe willen lichten waarom je dit cijfer omcirkeld hebt?
5. Heb je vragen over het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie'?
6. Heb je behoefte aan informatie over het 'Protocol Leesproblemen en Dyslexie'?

Bijlage 4

Samenvatting door analyse op data verkregen op antwoorden van bijlage 3.

Leerkrachten.

Alle 8 leerkrachten hebben de vragenlijst ingevuld, dus 100% respons.

Na analyse volgt hieronder de samenvatting van de uitkomsten van de vragenlijst;

- 1) 2 van de 8 respondenten kennis hebben het protocol.
De overigen gaven aan dat zij *geen* kennis hadden van het protocol.

- 2) Alle 8 respondenten gaven aan *geen* gebruik te maken van het protocol.

- 3) Alle respondenten gaven aan dat ze de vraag over de duidelijkheid van het protocol niet konden beantwoorden omdat ze er te weinig van af wisten.

- 4) Alle respondenten geven aan behoefte aan informatie te hebben en daarna ruimte te willen voor het stellen van vragen erover.

Remedial Teachers.

Alle 3 de RTers hebben de vragenlijst ingevuld, dus 100% respons.

- 1) Alle respondenten gaven aan kennis te hebben van het protocol.
- 2) Alle respondenten gaven aan gebruik te maken van het protocol.
- 3) Alle respondenten gaven aan het protocol *ruim voldoende* duidelijk te vinden.
- 4) Alle respondenten gaven aan geen behoefte te hebben aan verduidelijking van het protocol.

Bijlage 5

Interview vragen voor 2 leerkrachten en 1 RTer.

Vraag 1) Wat wil je zeggen over het onderwerp 'dyslexie' wat je niet kwijt hebt gekund in de vragenlijst?

Vraag 2) Wat vind je van het gegeven dat RTers de procedure en behandeling rondom dyslectische kinderen doen?

Vraag 3) Zou je het Protocol Dyslexie in willen voeren en zo ja, waarom?
Zo nee, waarom niet?

Bijlage 6

Samenvatting van door analyse op data, verkregen op antwoorden van bovenstaande interview vragen.

Respondenten: leerkrachten.

- 1) De comorbiditeit bij onze populatie kinderen is vaak een belangrijke factor. Dit maakt het soms wat diffuus. Er is te weinig kennis m.b.t. dyslexie in het bijzonder. Meestal heeft de kennis over andere stoornissen de overhand en krijgt dat de meeste aandacht.
- 2) Geïnterviewden vinden het geen goede zaak dat alleen RTers kennis hebben van het Protocol. Het Protocol zou meer gedragen moeten door leerkrachten in samenwerking met RTers. Leerkrachten zouden gebruik moeten kunnen maken van de expertise van de Rters op het gebied van dyslexie.
- 3) Geïnterviewden willen graag dat het Protocol ingevoerd gaat worden. Zij vinden dat meerdere kinderen daardoor geholpen zouden worden bij hun dyslexie.

Respondent: remedial teacher.

- 1) Het is soms moeilijk leuke teksten te vinden om toegankelijk te maken voor dyslectische kinderen. Droge spellingregels moeten ingebed zijn in een aantrekkelijke context.
- 2) Geïnterviewde vindt het geen goed zaak dat alleen RTers kennis hebben van het Protocol. RTers hebben een klein aandeel hierin. Samenwerken is cruciaal voor het behandelen. De aansturing zou bij de leerkracht moeten liggen. Het moet samen gedragen worden.
- 3) Geïnterviewde wil dat het Protocol zo snel mogelijk ingevoerd wordt, zodat zoveel mogelijk kinderen er baat bij kunnen hebben.